Μάρα Δρακοπούλου
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΑΓΩΓΗΣ ΥΓΕΙΑΣ Δ.Ε. Δ' ΑΘΗΝΑΣ
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ για προγράμματα & εκπαιδευτικές δράσεις Αγωγής Υγείας, *Οκτώβριος 2020*

Ν. Σμύρνη, 27.10.2020

200 Χρόνια από την επανάσταση του 1821 – Υγεία & Κοινωνική Πρόνοια

Αγαπητοί/ές συνάδελφοι,

Στο πλαίσιο της υποστηρικτικής ενημέρωσης των σχολικών μονάδων της Διεύθυνσης Δ.Ε. Δ΄ Αθήνας εν καιρώ πανδημίας, και με αφορμή την πρόσκληση υποβολής προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων (εν προκειμένω προγραμμάτων Αγωγής Υγείας) για το σχ. έτος 2020-2021, σύμφωνα με την υπ. αρ. πρωτ 137053/ΓΔ4/09-10-2020 της Γενικής Δ/νσης Σπουδών Π.Ε. & Δ.Ε. του Υ.ΠΑΙ.Θ., αποστέλλουμε

- **ιδέες και προτάσεις[1] προγραμμάτων αναφορικά με την προτεινόμενη από το ΥΠΑΙΘ κεντρική θεματολογία για την επέτειο των 200 χρόνων από την επανάσταση του 1821**,
- αναφορά σε **άλλες θεματικές** που άπτονται του πεδίου Α.Υ.,

Φέτος, περισσότερο από ποτέ, στρέφουμε την προσοχή μας στη Σχολική Αγωγή Υγείας. Μέσα από στοχευμένα προγράμματα αγωγής και προαγωγής της υγείας στο σχολείο συμβάλλουμε στην εκπαίδευση, στην καλλιέργεια δεξιοτήτων κουλτούρας υγείας των μαθητών μας. Εξετάζοντας το παρελθόν και συγκρίνοντας με το σήμερα, αντλούμε δύναμη και χτίζουμε το μέλλον. Κυρίως όμως αντιλαμβανόμαστε πως η υγεία αποτελεί, χωρίς διακρίσεις, το ύψιστο αγαθό για όλη την ανθρωπότητα καθορίζοντας σε παγκόσμιο επίπεδο την πορεία μας και τη δράση μας σε κάθε τομέα της ζωής.

[1] Ιδέες και προτάσεις ανοικτές προς μελέτη και επεξεργασία, οι οποίες μπορούν να ενδιαφέρουν προσωπικά τους/τις εκπαιδευτικούς αποτελώντας έναυσμα για το σχεδιασμό προγραμμάτων ή εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που λαμβάνουν πάντα υπόψη τις δυνατότητες και αναπτυξιακές ανάγκες των μαθητών/τριών.

Α. Διακόσια χρόνια από την Επανάσταση του 1821: Υγεία

Στο πλαίσιο της υλοποίησης προγραμμάτων Αγωγής Υγείας κατά το Σχολικό Έτος 2020-21 και με αφορμή τον εορτασμό για τα 200 χρόνια από την επανάσταση του 1821, **παραθέτουμε προτάσεις** για την υποβολή προγραμμάτων Α.Υ. με στόχο την κατανόηση από τους μαθητές παραμέτρων του Δημόσιου και Ιδιωτικού Βίου των Ελλήνων, της Υγείας (σωματική, ψυχική, κοινωνική) και Κοινωνικής Πρόνοιας σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας και των ύστερων, μετεπαναστατικών χρόνων, με διαχρονικού και συγκριτολογικού τύπου προσεγγίσεις και διασυνδέσεις με το σήμερα.

Πιστεύοντας ότι **η γνώση του παρελθόντος** μπορεί να συμβάλλει στη διαμόρφωση ατομικών και συλλογικών ταυτοτήτων, στη διαχείριση των προκλήσεων του παρόντος καθώς και στην οικοδόμηση ενός καλύτερου μέλλοντος, προτείνουμε τις παρακάτω θεματικές:

1) **Ιατρική, Φαρμακευτική και Δημόσια Υγεία στην Τουρκοκρατία και το νεοσύστατο Ελληνικό κράτος.** Οι πρώτες μορφές ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Διαχρονική - Συγκριτολογική προσέγγιση [Ιστορική Ιατρική].

Πίνακες ζωγραφικής-φωτογραφικό υλικό:

19. *Το παλαιό Στρατιωτικό Νοσοκομείο στην περιοχή Μακρυγιάννη. Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο.*

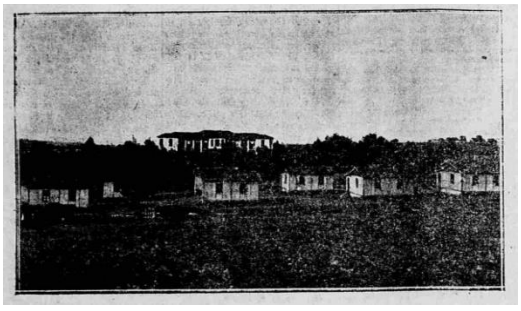

Εγκαταστάσεις του νοσοκομείου «ΣΩΤΗΡΙΑ». Από την εφημερίδα «Πατρίς», 6/3/1929

- Αποσπάσματα από κείμενα περιηγητών, ακαδημαϊκών, απομνημονεύματα Μακρυγιάννη

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- Πατσώνης Γιάννης (2005). **«Ιατρική στα κείμενα του Μακρυγιάννη».** *Ιατρικά Θέματα, Τριμηνιαία έκδοση του Ιατρικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης, τεύχος 33 [Στο:*

https://argolikivivliothiki.gr/2010/04/10/%ce%b9%ce%b1%cf%84%cf%81%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%cf%83%cf%84%ce%b1-%ce%ba%ce%b5%ce%af%ce%bc%ce%b5%ce%bd%ce%b1-%cf%84%ce%bf%cf%85-%ce%bc%ce%b1%ce%ba%cf%81%cf%85%ce%b3%ce%b9%ce%ac%ce%bd%ce%bd%ce%b7/]

- Ντίνα Δέσποινα (2018). ***Μια ανάγνωση των Απομνημονευμάτων του Στρατηγού Μακρυγιάννη με ιατρική ματιά***. Αθήνα: Ροτόντα

«Ένας κάτοικος ενός χωρίου εύρηκε το παιδίον του μέσα εις το ύδωρ, όπου είχε μείνη ίσως μισήν ώραν. Όλον το σώμα του ήτον κυανούν και παγωμένον, όλοι οι παρευρεθέντες το ενόμιζον αποθαμμένον, και δεν εσυλλογίζοντο να δώσωσι την παραμικράν βοήθειαν. Η κυρία Βρουκνέρ ήτις ήτο παρούσα, εστοχάσθη αρμόδιον να μεταχειρισθή αμέσως όλους τους τρόπους τους οποίους εγνώριζε παρά του ανδρός της […] ήνοιξε με μεγάλην δυσκολίαν το στόμα του παιδίου δια να ευγάλη τας ακαθαρσίας αι οποίαι είχον έμβη, το εξεγύμνωσε κόπτουσα τα ρούχα του, έβαλε το σώμα εις χλιαρόν ύδωρ, το έτριψεν ελαφρά, και έβαλεν υποκάτω εις την μύτην του μίαν φιάλην με αμμονιακόν. […] και επειδή δεν εζεσταίνετο το επλάγιασαν πλησίον εις εν ηλικιωμένον υποκείμενον, το παιδίον εντός ολίγου ίδρωσε, έμεσε και αποκατέστη εις την προτέραν υγίαν του».
*Απόσπασμα από Παρουσίαση του βιβλίου. Πηγή: https://cityportal.gr/mia-anagnwsh-twn-apomnhmoneymatwn-toy-strathgoy-makrygiannh-me-iatrikh-matia-despoina-ntina,165797,237,7,119

- Οι εμπειρικοί γιατροί και η συμβολή τους στην περίθαλψη των αγωνιστών κατά την επανάσταση του 1821

*Αργολική Αρχειακή Βιβλιοθήκη Ιστορίας και Πολιτισμού:
- Σχίζας Ν. – Κυριακόπουλος Κ.- Σχίζας Δ..(2009). ***«Οι εμπειρικοί γιατροί και η συμβολή τους στην περίθαλψη των αγωνιστών κατά την επανάσταση του 1821»*.**
Ίδρυμα Νεοελληνικών Σπουδών, «Επετηρίς», τόμος 14ος, Αθήναι, 2009 [Στο:
https://argolikivivliothiki.gr/2011/02/01/%CE%BF%CE%B9-%CE%B5%CE%BC%CF%80%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%AF-%CE%B3%CE%B9%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%BF%CE%AF-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%B2%CE%BF%CE%BB%CE%AE-%CF%84%CE%BF/

- Βασιλείου Μαρία [επιμ. άρθρου], ***Οι κομπογιαννίτες, οι φαρμακοτρίβες κατά την Επανάσταση του 1821 και του Πασχάλη Θεοδώρου τα χάπια του πρώτου που άνοιξε (ανεπίσημο) φαρμακείο στο Ναύπλιο***. Στο: https://argolikivivliothiki.gr/2020/04/13/maria-vasiliou/

- Για τον Louis-André Gosse.
Στο: https://www.istorikathemata.com/p/o-louis-andre-gosse-1791.html

ΠΗΓΗ:
Κωνσταντίνος Βακαλόπουλος (2008). ***Ευρωπαίοι παρατηρητές και επαναστατημένη Ελλαδικό Βασίλειο*** Αθήνα: Σταμούλη. [Δες Κεφ. 3ο]

ΑΛΛΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ:

- Δαρδαβέσης Θεόδωρος (2013). ***«Υγειονομική φροντίδα και περίθαλψη των αγωνιστών του 1821»***. *Πάπυροι* ,Τόμος 2, 2013.
- Λάζαρος Β. Βλαδίμηρος (2014). ***Γιατροί και Ιατρική στην Επανάσταση του 1821***. Εκδ. Μπαλτά [αναζητείται καθώς είναι εξαντλημένο …]
- Λάζαρος Β. Βλαδίμηρος (1997). ***Το Υγειονομικό στον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο του 1897***. Εκδ. Λογοθέτης
- Σκαλτσά Ελένη, ***«Ιστορία της Φαρμακευτικής», Τμήμα Φαρμακευτικής***, Τομέας Φαρμακογνωσίας & Χημείας Φυσικών Προϊόντων, ΕΚΠΑ,/ Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα, www.kallipos.gr Ή https://www.ebooks4greeks.gr/tag/%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CE%BD%CE%B7-%CF%83%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CF%84%CF%83%CE%B1

- Καραμανωλάκης Βαγγέλης (2007). ***Από τα μοναστήρια στο φρενοκομείο – Η αντιμετώπιση των τρελών στο ελληνικό βασίλειο τον 19ο αιώνα***. Αρχαιολογία & Τέχνες, τεύχος 104, Σεπτέμβριος.

Μεταφορά τραυματία από τη μάχη. Άγνωστος ζωγράφος. Λάδι σε μουσαμά, 60 x 50 εκ. Συλλογή Ιδρύματος Ε. Κουτλίδη. Εκτίθεται στην Εθνική Πινακοθήκη, Παράρτημα Ναυπλίου.

- **ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ:**

«Κατά τα χρόνια της Τουρκοκρατίας, οι εκπρόσωποι όλων των επιστημών, μεταξύ αυτών και εκείνοι της ιατρικής, "φυγαδεύτηκαν" στο εξωτερικό με αποτέλεσμα η υγειονομική φροντίδα να είναι σχεδόν απούσα και οι γιατροί να αποτελούν σπάνιο φαινόμενο. Η θεραπεία των ασθενών, ελλείψει γιατρών, γινόταν βάσει της δημώδους ιατρικής. Η δημώδης ιατρική χαρακτηριζόταν από πρακτικές που πήγαζαν από τις παραδόσεις και τις ιατροσοφίες. Η άσκηση της ιατρικής ήταν καθαρά εμπειρική. Η σύσταση του Πανεπιστημίου Αθηνών και της Ιατρικής Σχολής, ήταν ένα πολύ σημαντικό βήμα προόδου. Έλαβε χώρα το έτος 1837 και αποτέλεσε το μοναδικό ανώτατο ιατρικό εκπαιδευτικό ίδρυμα της Ελλάδας για έναν τουλάχιστον αιώνα από την ίδρυσή της. Από το 1837 και έπειτα, η ιατρική και η άσκησή της γινόταν από επιστήμονες ιατρούς»
Από το: Ράλλη Ι., *Δημόσια Υγεία στην Αθήνα κατά την περίοδο 1870-1920.* ΕΚΠΑ, 2019:σ. 148

- Βάλτερ Πούχνερ (2004). ***Η Μορφή του Γιατρού στο Νεοελληνικό Θέατρο***. Αθήνα: Αλεξάνδρεια

……

2) **Υγειονομικές κρίσεις.** Ιστορική έρευνα και προσέγγιση των πανδημιών του παρελθόντος στην Ελλάδα και τον κόσμο, μέσα από σχετική αρθογραφία, τη λογοτεχνία, κ.λπ.. Στόχος η κατανόηση του φαινομένου σε επίπεδο διαχρονίας, η ανάπτυξη κριτικής ικανότητας και η ψυχο-συναισθηματική υποστήριξη και διαχείριση της τρέχουσας κρίσης.

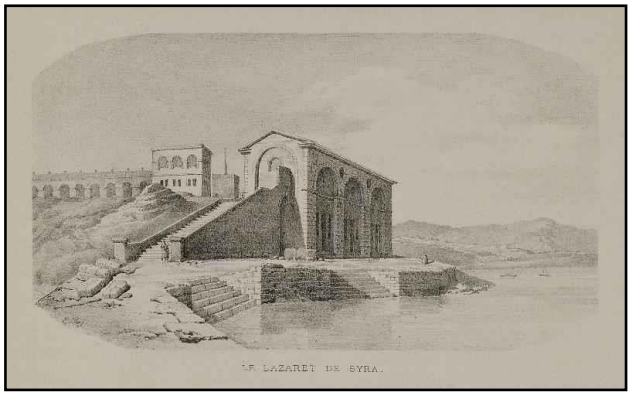

*Εναλλακτικός τίτλος: «Από τον Louis-André Gosse στον Σωτήρη Τσιώδρα. Υγειονομικές κρίσεις, πρόληψη και παρέμβαση στην προεπαναστατική, μετεπαναστατική και σύγχρονη Ελλάδα».

Οι δραστηριότητες και η προσέγγιση της θεματικής πρέπει να συμβάλουν στην προσέγγιση γνώσεων που συνδέουν το παρόν με το παρελθόν, στον κριτικό αναστοχασμό, στην ευαισθητοποίηση, ενεργοποίηση, εμψύχωση και δημιουργία προοπτικών αισιοδοξίας (παροδικότητα των κρίσεων, αξία λήψης και τήρησης μέτρων, ενεργός πολιτότητα-προσφορά σε ευάλωτες ομάδες, δεξιότητες αυτοφροντίδας-αυτοπροστασίας, αίσθημα ατομικής και συλλογικής ευθύνης, ευκαιρίες ζωής, κ.λπ.). Θετική προσέγγιση.

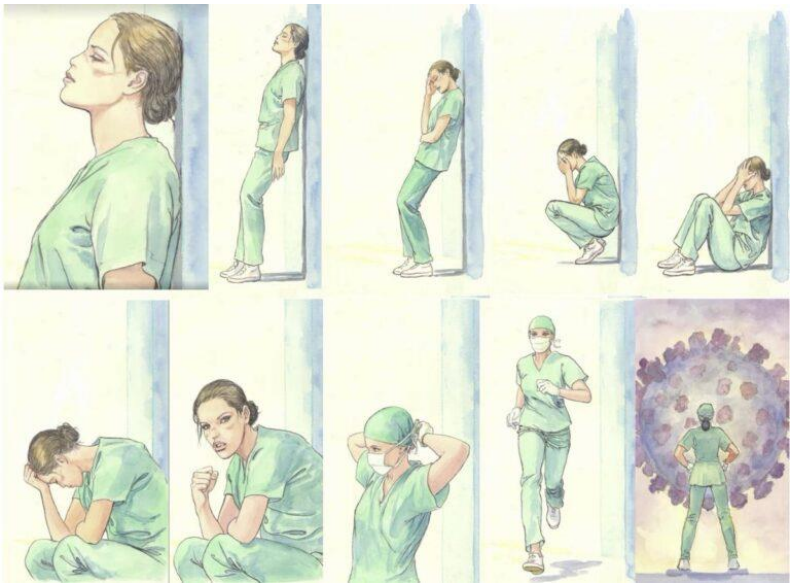

Μίλο Μανάρα, *Και τώρα έχεις να κάνεις μαζί μου,* 2020.
Σειρά από εικόνες που δημοσίευσε στον λογαριασμό του στο twitter αποτείνοντας φόρο τιμής στις εργαζόμενες στη μάχη κατά της πανδημίας.
[*Αληθινές σούπερ ηρωίδες που λειτουργούν ως πρότυπο …*]

Προτείνεται η **αναφορά και μελέτη προσώπων (επώνυμων ή ανώνυμων πολιτών και επαγγελματιών) οι οποίοι κατάφεραν σε προσωπικό ή επαγγελματικό επίπεδο να προοδεύσουν ή να προσφέρουν στην κοινότητα με το έργο τους
ο Σαίξπηρ για τον οποίο οι επιδημίες και η απομόνωση συνέβαλλαν στη δημιουργία κάποιων από τα σημαντικότερα θεαστρικά έργα του, η περίπτωση του περιηγητή και γιατρού Πουκεβίλ, του γιατρού Louis-André Gosse επί Καποδίστρια, και του Σ. Τσιώδρα ή αλλών γιατρών ή νοσηλευτικού προσωπικού, ή εθελοντών, χθες και σήμερα).

Αξιοποίηση άλλων σχετικών πηγών ή υλικού. Ενδεικτικά:
- **Αποφθέγματα**: "Timendi causa est nescire /Η αιτία του φόβου είναι η άγνοια", Σενέκας, 4μ.Χ.-65Μ.χ. Ρωμαίος φιλόσοφος. **Ή** "Ο φόβος πάντα ξεκινάει από την άγνοια", R. W. Emerson, 1803-1884, Αμερικανός φιλόσοφος. **Ή** "Μιλώντας γι' αυτά που αγνοείς, στο τέλος τα μαθαίνεις", Α. Καμύ, 1913-1960, Γάλλος συγγραφέας, Νόμπελ 1957).

- **Λογοτεχνία/Θέατρο** (χρήση αποσπασμάτων, περιλήψεων, προκείμενων που συμβάλουν στην ανάπτυξη ποικίλων δραστηριοτήτων και αξιοποίηση βιωματικών τεχνικών διερεύνησης: π.χ. εκπαιδευτικό δράμα, διερευνητική δραματοποίηση):
- «Το δεκαήμερο» του Βοκάκιου (*1313 -1375)* - «Η επιδημία» Γεωργίου Σουρή (*πέθανε από την ισπανική γρίπη το 1919 αναφέρεται στο κρίσιμο καλοκαίρι του 1881, όταν χτυπήθηκε η Αθήνα από τον κοιλιακό τύφο*) - «Βαρδιάνος στα Σπόρκα», διήγημα Αλ. Παπαδιαμάντη (*πρωτοδημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Ακρόπολις» από τις 14 Αυγούστου ως τις 5 Σεπτεμβρίου του 1893*). - «Η άρρωστη πολιτεία», Γαλάτειας Καζαντζάκη (πρωτοδημοσιεύτηκε το 1914 με το ψευδώνυμο Πετρούλα Ψηλορείτη, στο περιοδικό «Νέα Ζωή» της Αλεξάνδρειας). – «Graffito», Παύλου Μάτεσι – «Ρινόκερος» & «Το παιχνίδι της σφαγής»/ Θέατρο, Ευγένιου Ιονέσκο.

- **Υλικό και πρόγραμμα ψυχοσυναισθηματικής υποστήριξης παιδιών και εφήβων σε καταστάσεις κρίσεων (πανδημίας):**

- *Μεταμφιέσεις και … Όνειρα*. ΔΙ.Π.Ε. & ΔΙ.Δ.Ε. Δ΄ Αθήνας / ΚΕ.ΠΡ.Α.Γ.Ε.Α. Δ. Γλυφάδας (9-16 ετών)

- **Αποσπάσματα-Βιβλιογραφικές πηγές:**

«Το παράδειγμα των Φιλιατών Θεσπρωτίας, είναι χαρακτηριστικό για τα ολέθρια αποτελέσματα που έχουν η άγνοια και η τυφλή προσκόλληση [σε θρησκευτικές προκαταλήψεις].

Ο γνωστός Γάλλος περιηγητής, διπλωμάτης και γιατρός Φρανσουά Πουκεβίλ (1770-1838), που έζησε πολλά χρόνια στη χώρα μας, βρέθηκε στις αρχές του 1814 στους Φιλιάτες, όπου κατοικούσαν, όπως γράφει, πολλοί «περήφανοι Σκιπετάρηδες». Η πανούκλα (πανώλη), είχε αρχίσει να πλήττει την όμορφη κωμόπολη. Ο Πουκεβίλ, εξουσιοδοτημένος από τον Αλή πασά θέλησε να τους δώσει στους κατοίκους της ιατρικές συμβουλές, για το πώς θα μπορούσαν να προφυλαχθούν απ' αυτή και την εξάπλωσή της. Συγκέντρωσε «τους γέροντες και όσους από τους σημαντικούς της πόλης βρίσκονταν εκεί» και τους είπε, να ιδρύσουν ένα λοιμοκαθαρτήριο, με λίγα χρήματα.

Η παρέμβαση του δερβίση των Φιλιατών, ήταν καταλυτική: «Τι είναι η πανούκλα αδέλφια μου; Είναι μία από τις 360 πύλες του Παραδείσου του πέφτει και που ο καθένας μας οφείλει να προσπαθήσει να σηκώσει και πάλι. Στο κακό αυτό πρέπει να σταθούμε όρθιοι και μπροστά και όχι, όπως οι Φράγκοι, πίσω από τα κάγκελα του λοιμοκαθαρτηρίου. Αν αυτή η πανούκλα έρθει, πάει να πει πως το πεπρωμένο ήταν να έρθει. Αν το πεπρωμένο το θέλει να γίνει έτσι, θα γίνει έτσι. Όμως, έχω την πεποίθηση ότι δεν θα γίνει τίποτα απ' όλα αυτά». Οι παρευρισκόμενοι, χειροκρότησαν τα λόγια του δερβίση και

αγνόησαν τις συμβουλές του Πουκεβίλ. Το αποτέλεσμα, ήταν τραγικό. Τον Ιούνιο του 1814, 110 μέρες μετά την εμφάνιση της πανούκλας στους Φιλιάτες, από τους 2.800 κατοίκους τους, επέζησαν μόνο 130, που «από τους πόνους έμοιαζαν σαν τα είχε κυριεύσει μια βλακεία και αναισθησία ζωής», γράφει ο Πουκεβίλ, που συμπληρώνει ότι οι Φιλιάτες πλέον κείτονται σε ερείπια...»
ΠΗΓΗ: **- https://www.protothema.gr/stories/article/984543/oi-epidimies-stin-ellada-tou-19ou-aiona-poia-metra-eihan-lifthei-tote/** - Πουκεβίλ, 1994.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:
- Κορασίδου Μαρία (2002). ***Όταν η Αρρώστια απειλεί. Επιτήρηση και Έλεγχος της Υγείας του πληθυσμού στην Ελλάδα του 19ου αιώνα.*** Αθήνα: Τυπωθήτω
- Κωστής Π. Κώστας (2013). ***Στον Καιρό της Πανώλης.*** Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης,
- Πουκεβίλ Φ.Κ.Ο. (1994). ***Ταξίδι στην Ελλάδα-Ήπειρος.*** Αθήνα: Αφοί Τολίδη.
- Συλλογικό (2020). ***Αποτυπώσεις σε στιγμές κινδύνου.*** Τοπικά ΙΘ'. [Επιμ. Π. Καπόλα • Γ. Κουζέλης • Ο. Κωνσταντάς]. Εταιρεία Μελέτης των Επιστημών του Ανθρώπου. Αθήνα: Νήσος (διατίθεται δωρεάν)

ΑΡΘΡΑ-ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ:

- Στογιανίδη Γ., «Αναδρομή: ***Οι μεγάλες πανδημίες στην Ελλάδα, το σύστημα υγείας και οι θεωρίες συνωμοσίας»***. ΕΡΤ, 7 Σεπτ. 2020. Στο:

https://www.ert.gr/eidiseis/ellada/kinonia/anadromi-oi-megales-pandimies-stin-ellada-to-systima-ygeias-kai-oi-theories-synomosias/
- «***Τα λοιμοκαθαρτήρια στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα: Το παράδειγμα της Σύρου»*.** [ΠΗΓΗ: "The new lazaretto at Siros (Syra), Greece, in 1840" . *Medical History,* Cambridge University Press, 1984, 28: 73-80]. Στο: https://www.catisart.gr/ta-loimokathartiria-stin-ellada-ton-19o-aiona-to-paradeigma-tis-syroy/

.....

3) **Κοινωνικός-Οικογενειακός βίος. Μητρότητα. Παιδική Ηλικία. (δικαιώματα, παιχνίδι) και Έμφυλοι ρόλοι – η Συνεισφορά των Γυναικών *στην επανάσταση***

- **Δημ. & Ιδιωτ. βίος κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας** / «Απόσμασμα: Η Οικογένεια : τα Παιδιά, οι Έφηβοι, οι Γυναίκες και ο Γάμος». Στο: https://eapilektoi.blogspot.com/2011/03/20_27.html

http://greekhistoryandprehistory.blogspot.com/2016/07/blog-post_22.html

- Κορασίδου Μαρία (2000). ***Οι άθλιοι των Αθηνών και οι θεραπευτές τους. Φτώχεια και φιλανθρωπία στην ελληνική πρωτεύουσα τον 19ο αιώνα***. Αθήνα: Τυπωθήτω.

https://www.public.gr/product/books/greek-books/anthropology-social-sciences/history/oi-athlioi-ton-athinon-kai-oi-therapeytes-toys/prod1097196pp/

«Όσο πιο πολύ απασχολείται ένα παιδί, όσο πιο πολύ τρέχει και παίζει, τόσο πιο ήρεμος είναι ο ύπνος του, τόσο πιο εύκολα γίνεται η πέψη του, και τόσο πιο γρήγορα αναπτύσσεται και είναι ανθηρό στο πνεύμα και στο σώμα»
ΚΟΜΕΝΙΟΣ (17ος αιώνας) Παιδαγωγός

- Κασσωτάκη Ελένη (2015). ***Το παιχνίδι στη Διαχρονία.*** *Εκπαιδευτικό Υλικό* ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ & ΝΕΑΣ ΓΕΝΙΑΣ: ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ-Δ. Αχαρνών 2015 [*pdf*]

- Αργυριάδη Μ. (1991). ***Η κούκλα από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα***, Αθήνα: Μπρατζιώτη

- Σώμα Ελλήνων Οδηγών (1993). Λεύκωμα ***Παιχνίδια εμπνευσμένα από τον αγώνα της Ανεξαρτησίας.***

- Ματθαίου Άννα (2019). ***Οικογένεια και Σεξουαλικότητα. Μεταξύ Παράδοσης και Νεωτερικότητας*** *[Ελληνικές Μαρτυρίες, 17ος - Αρχές 19ου Αι.].* Αθήνα: Μέλισσα

"Αξιοποιώντας μαρτυρίες από τον θρησκευτικό και τον ιατρικό λόγο, καθώς και αναπαραστάσεις ταξιδιωτικών κειμένων και εθνογραφικού υλικού, το βιβλίο αυτό διερευνά όψεις της οικογένειας και της σεξουαλικότητας από τον 17ο έως τις αρχές του 19ου αιώνα. Στην περίοδο αυτή, αλλά και για πολλές δεκαετίες ακόμα, οι οικογενειακές σχέσεις και νοοτροπίες εξακολουθούν να υπακούουν στις προνεωτερικές πολιτισμικές διάρκειες της λαϊκής κουλτούρας και θρησκευτικότητας. Παράλληλα, η νεωτεριστική οπτική, η οποία κάνει την εμφάνισή της ιδίως στα ελληνικά έντυπα που εκδίδονται στην Ευρώπη λίγο πριν από την επίσημη ίδρυση του ελληνικού κράτους, μορφοποιεί ένα νεωτερικό ύφος στις ερωτικές σχέσεις και στο οικογενειακό κέλυφος. Αποτυπώνονται έτσι και προοικονομούνται ορισμένες από τις όψεις του επιστημονικού (δημογραφικού και ιατρικού), ηθικοπλαστικού και ταυτόχρονα πειθαρχικού και περιοριστικού πλαισίου της ελληνικής αστικής οικογένειας, στον προχωρημένο 19ο και τις αρχές του 20ού αιώνα". (**Από την παρουσίαση στο οπισθόφυλλο του βιβλίου**)

- Συλλογικό (1997). ***Σιωπηρές Ιστορίες. Γυναίκες και φύλο στην Ιστορική Αφήγηση***. [Επιμ.] Ψαρρά Αγγέλικα, Αβδελά Έφη. Αθήνα: Αλεξάνδρεια

- **Πρώτη Ελληνίδα Γιατρός: Μαρία Καλαποθάκη**

http://www.docmed.gr/maria-kalapothaki-i-proti-ellinida-iatros/

- **Πρωτοπόρος του γυναικείου κινήματος στην Ελλάδα και πρώτη Ελληνίδα δημοσιογράφος : Καλλιρρόη Παρρέν**

http://photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-aggregatedcontent-8526-1633

- Γυναίκες λογοτέχνες: ... πρωτοπόροι, σημαντικές, ... «αόρατες»

Ντενίση Σοφία (2014). **Ανιχνεύοντας την «αόρατη» γραφή- γυναίκες και γραφή στα χρόνια του ελληνικού διαφωτισμού-ρομαντισμού».** Αθήνα: Νεφέλη.

«Ακόμη και στις μέρες μας η ιστορία της λογοτεχνίας και της τέχνης 'ανδροκρατείται'. Παρόλο που οι γυναίκες δημιουργοί είναι πολλές και σημαντικές, οι αναφορές στο έργο τους αναλογικά είναι περιορισμένες. Ας φανταστούμε, λοιπόν, τι γίνεται στον 19ο αιώνα. Στα τέλη του 18ου/αρχές 19ου αναφέρονται η Μητιώ Σακελλαρίου, η Ευανθία Καϊρη και Ελισάβετ Μουντζάν Μαρτινέγκου. Στα μέσα του 19ου αιώνα γεννήθηκαν η Μαρία Μηχανίδου, Καλλιρρόη Παρρέν, η αθηναία Αρσινόη Παπαδοπούλου και η πολίτισσα Αλεξάνδρα Παπαδοπούλου. Νεότερες έρευνες εμπλουτίζουν τον παραπάνω φτωχό κατάλογο με πολλές ακόμη γυναίκες που έγραφαν και τα ονόματά τους ήταν ως τις μέρες μας στην αφάνεια. Πολλές έγραφαν ανώνυμα ή ψευδώνυμα».

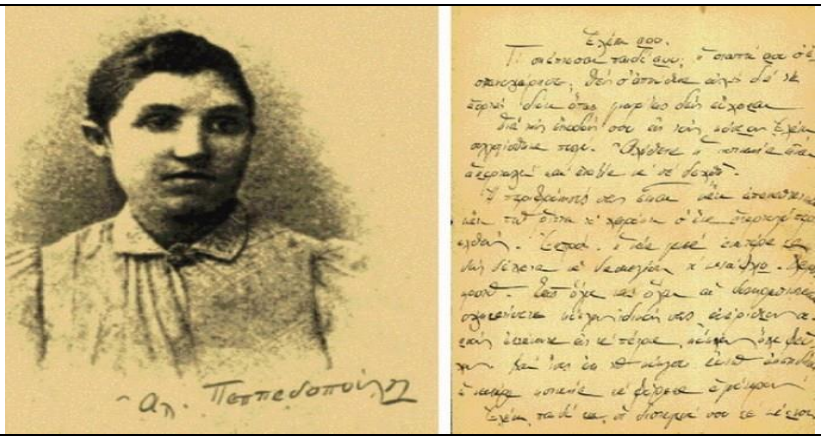

ΠΗΓΗ: http://peoplenews.gr/?p=3583

- **Η γυναίκα στην Τουρκοκρατία και την Επανάσταση του 1821.** Μελέτη του ΚΕΘΙ: Η συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων. Σελ. 31-39 (Α.1.8) (αρχείο pdf), https://chilonas.com/2019/01/31/https-wp-me-p1op6y-cgw/

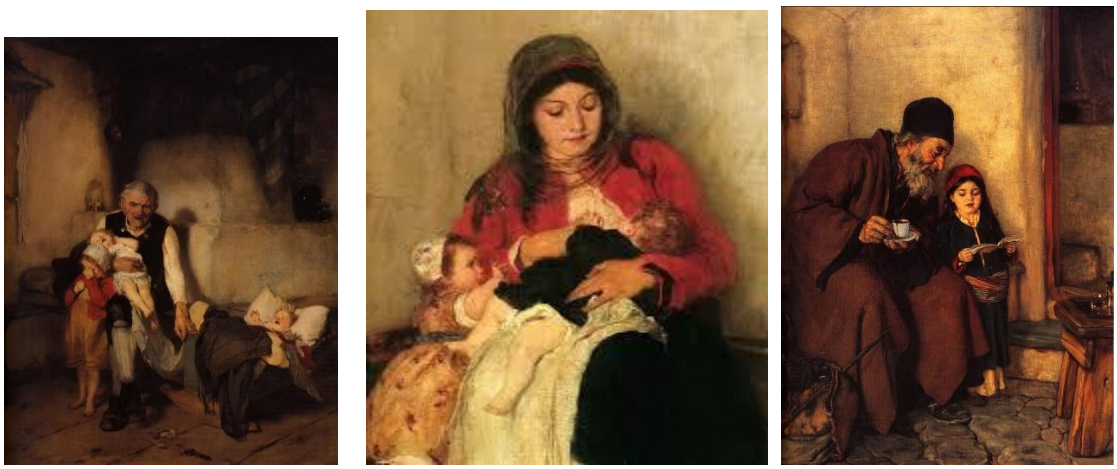

Νικόλαος Γύζης (1842-1901)

……

4) ***Νους υγιής εν σώματι υγιεί*- Ολυμπιακοί Αγώνες:** Από την πρώτη αναβίωσή τους (Παναθηναϊκό Στάδιο-Αθήνα, 1896-) στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 21ου αιώνα (Ολυμπιακό Στάδιο, Αθήνα 2004). Ενδιάμεσες στάσεις, αθλήματα, ολυμπιακή ιδέα (γέννηση, σύγχρονη αναφορικότητα).

«Η γυμναστική είναι ανώτερη από την Ιατρική, διότι είναι προτιμότερο να έχει κανείς υγεία παρά να προσπαθεί να την ανακτήσει. Και επιφέρει την αρμονία τού φυσικού κάλλους που δεν προέρχεται από επίπλαστες μεθόδους» **Πλάτωνος Γοργίας 464 c**	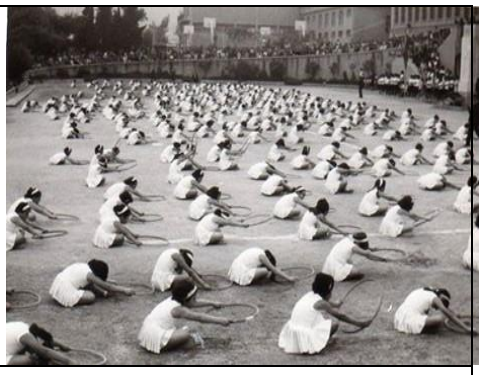
https://history.arsakeio.gr/index.php/epikoinonia/90-nous-ygiis-en-somati-ygiei	

ΠΗΓΕΣ:

- Πρώτοι Σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες
http://www.panathenaicstadium.gr/%CE%A4%CE%BF%CE%A0%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B8%CE%B7%CE%BD%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CF%8C%CE%A3%CF%84%CE%AC%CE%B4%CE%B9%CE%BF/%CE%A0%CF%81%CF%8E%CF%84%CE%BF%CE%B9%CE%A3%CF%8D%CE%B3%CF%87%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CE%9F%CE%BB%CF%85%CE%BC%CF%80%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%BF%CE%AF%CE%91%CE%B3%CF%8E%CE%BD%CE%B5%CF%82/tabid/73/language/el-GR/Default.aspx http://www.panathenaicstadium.gr

- Ολυμπιακή Παιδεία:
http://www.pi-schools.gr/download/programs/depps/30deppsaps_OlimpiakisPedias.pdf

- Φιλίππου Ευάγγελος (2002). ***Η ιστορία των σύγχρονων ολυμπιακών αγώνων 1896-2000.*** Αθήνα: Σαββάλας

……..

5) **Διατροφή. Μελέτη των διατροφικών συνηθειών Ρωμιών και Οθωμανών στην τουρκοκρατία και οι σύγχρονες επιβιώσεις τους.**

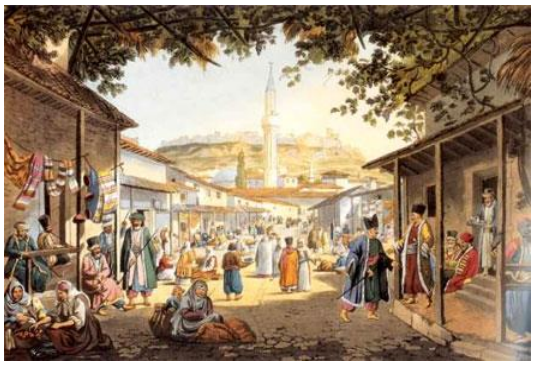

ΠΗΓΕΣ:
- **Η ιστορία της πατάτας**:
https://www.sansimera.gr/articles/117

- **Η διατροφή την περίοδο της Τουρκοκρατίας.** 7 ημέρες, Ένθετο της Εφημ. *Καθημερινής*. Στο:
http://gastronomion.blogspot.com/search/label/%CE%97%20%CE%94%CE%99%CE%91%CE%A4%CE%A1%CE%9F%CE%A6%CE%97%20%CE%A3%CE%A4%CE%97%20%CE%A4%CE%9F%CE%A5%CE%A1%CE%9A%CE%9F%CE%9A%CE%A1%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%91

- Σειρά ντοκιμαντέρ 5 επεισοδίων με τίτλο: «**Το ταξίδι της τροφής. Η διατροφή στην Ελλάδα από την προϊστορία έως σήμερα**» (Παραγωγή ΣΚΑΪ σε συνεργασία με το κοινωφελές ίδρυμα Ιωάννη Σ. Λάτση). * 4ο επεισόδιο (τουρκοκρατία, πρώτα χρόνια νεοελληνικού κράτους). Βλ. εδώ: https://www.youtube.com/watch?v=Wg7oASdNiIE]

- **Γεύσεις '21: Γεύσεις με… ιστορία και στόχο να μπουν στα καταστήματα εστίασης από τον Μάρτιο του 2020**
https://www.messinialive.gr/gefseis-21-gefseis-me-istoria-kai-stocho-mpoun-sta-katastimata-estiasis-apo-ton-martio-tou-2020/
- **«ΚΑΛΑΜΑΤΑ 1821- Δρόμοι Ελευθερίας»:**
http://ham.uop.gr/el/drasis/kalamata-1821

……

6) **Διαχρονική εξέταση της έννοιας του Εθελοντισμού στο χώρο της υγείας και της κοινωνικής πρόνοιας**.
Μορφές έκφρασης και νοηματοδοτήσεις της έννοιας στην εξελικτική της πορεία από την Τουρκοκρατία, την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους και έως σήμερα (ως ατομική ή συλλογική – μέσω ομάδων ή φορέων-πράξη αλληλεγγύης, φιλανθρωπίας, ανιδιοτελούς προσφοράς, ενεργούς πολιτότητας).

Μελέτη ατομικών περιπτώσεων ή φορέων / μη κυβερνητικών οργανώσεων που προσέφεραν και προσφέρουν με το έργο τους εκεί που υπάρχει ανάγκη Δημιουργία

καταλόγων. Συλλογή πληροφοριών. Συναντήσεις-συζήτηση-συνεντεύξεις.
Ενημέρωση/ευαισθητοποίηση της κοινότητας. Δημιουργία σποτ, βίντεο, αφισών, κ.λπ. Δημιουργική γραφή. Ανάληψη εθελοντικού έργου-δράσης υγειονομικού ή κοινωφελούς ενδιαφέροντος (αιμοδοσία, συλλογή και προσφορά ειδών πρώτης ανάγκης σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες ή δημιουργία υλικών ή άυλων προϊόντων ψυχ-αγωγίας, αξιοπρεπούς διαβίωσης, ψυχο-συναισθηματικής υποστήριξης, κ.λπ.) *

Ενδεικτικά παραδείγματα: Αγία Φιλοθέη, Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, Γιατροί χωρίς σύνορα, Το Χαμόγελο Του Παιδιού, Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, Διεύθυνση Σώματος Σαμαρειτών Ελλάδος, Εθελοντικό Σώμα Ελλήνων Ναυαγοσωστών (Ε.Σ.Ε.Ν.), Εθελοντές Πολιτικής Προστασίας, UNICEF-Ελληνική Εθνική Επιτροπή. Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες Γιατροί του Κόσμου, Action Aid, Εθελοντικές Ομάδες Αντιμετώπισης Εκτάκτων Αναγκών/Ινστιτούτο Διαχείρισης Ανθρωπογενών & Φυσικών Καταστροφών (Ι.ΔΑ.ΦΚ), κ.ά..

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- Κορασίδου Μαρία (2004). ***Οι Άθλιοι των Αθηνών και οι Θεραπευτές τους. Φτώχεια και Φιλανθρωπία στην Ελληνική Πρωτεύουσα τον 19ο αιώνα***. Αθήνα: Τυπωθήτω

- Αποστολίδης Θ. Λουκάς-Παπασπυρόπουλος Σωτήρης (2002). ***Το Εθελοντικό Κίνημα στην Ελλάδα και η Κοινωνία των Πολιτών*.** Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
-Ροζάκου Κατερίνα (2018). ***Από "Αγάπη" και "Αλληλεγγύη". Εθελοντική Εργασία με Πρόσφυγες στην Αθήνα του πρώιμου 21ου αιώνα***. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

- *Νοιάζομαι και δρω: Εθελοντισμός – Αλληλεγγύη – Ενεργός Πολίτης*. Οδηγός για τον εκπαιδευτικό. Αθήνα 2015. Στο: http://noiazomaikaidrw.gr/wp-content/uploads/2015/04/1o_TEYXOS_Single_Pages1.pdf

*Μπορούν να αξιοποιηθούν τα εκπαιδευτικά προγράμματα και υλικά: *Inclusive Schools* του British Council και *Σχολείο που Ονειρεύομαι* του ΟΚΑΝΑ.

……

7) **Φωτογραφικά στιγμιότυπα: Μορφές και απεικονίσεις του εορτασμού της 25ης Μαρτίου μέσα από τις φωτογραφίες των οικογενειακών άλμπουμ και προφορικών μικροαφηγήσεων** των μελών της σχολικής κοινότητα.

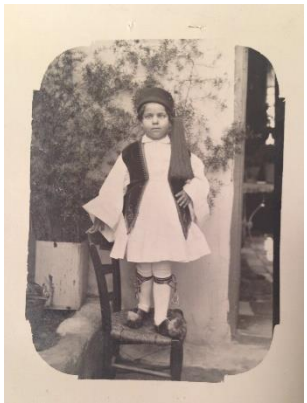

Στόχος; η συλλογή, επεξεργασία, σύνθεση, με δι-υποκειμενικούς όρους, ενός ενιαίου κολλάζ με προσωπικές μνήμες, κοινωνικές αναπαραστάσεις, στάσεις, απόψεις και τελικά σύνδεση με τον εαυτό, την οικογένεια, τους φίλους, τους άλλους (ως κοινωνική/συλλογική οντότητα).
Ιστορική, κοινωνιολογική/ανθρωπολογική, ψυχο-εκπαιδευτική προσέγγιση. Διαχρονική (παλιές και σύγχρονες φωτογραφίες /αφηγήσεις). Μελέτη πεδίου. Έρευνα- Μέθοδος project – Βιωματική Προσέγγιση. Δημιουργικές προεκτάσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- Bruner Jerome (2018). ***Δημιουργώντας Ιστορίες. Νόμος**, Λογοτεχνία, Ζωή.* Αθήνα: Πεδίο

- Πάλμα Βέρα (1996). ***Τσολιαδάκια.*** Αθήνα: Άγρα
-Σιγούρος Γιάννης (2012). ***Έκφραση και Επικοινωνία μέσα από τη φωτογραφία.*** Αθήνα: Αφοί Κυριακίδη
- Σκαρπέλος Γιάννης (2011). ***Εικόνα και κοινωνία. Από την κοινωνική φωτογραφία στην οπτική κοινωνιολογία.*** Αθήνα: Τόπος
- Τσέργας Νικόλαος (2014). ***Θεραπευτικές Προσεγγίσεις μέσω της Τέχνης.*** *Αθήνα: Τόπος*

ΑΡΘΡΟ:

- «Η Φωτογραφία στην Ψυχοθεραπεία», https://www.psychologynow.gr/arthra-psyxikis-ygeias/psyxotherapeia/gia-eidikoys/6221-i-fotografia-stin-psyxotherapeia.html

Β΄ - Άλλες θεματικές Α.Υ.

Λόγω της πανδημίας και των πιεστικών συνθηκών-και συναισθημάτων που επιφέρει η νέα κανονικότητα, προτείνονται κατά προτεραιότητα (βλ. αστερίσκο) κάποιες θεματικές χωρίς να παραβλέπεται βεβαίως, η σημασία των υπολοίπων:

- *Ψυχική Ανθεκτικότητα και ενδυνάμωση (Συναισθηματική και Κοινωνική Αγωγή-Αποθέματα-Ικανότητες-Σχέδια για το μέλλον) – ΥΛΙΚΑ: Inclusive Schools-Το σχολείο που ονειρεύομαι– Μεταμφιέσεις και …Όνειρα
- *Σύνδεση και Επικοινωνία- Διαπροσωπικές σχέσεις- Οικογένεια- Οι φίλοι
- *Φροντίδα εαυτού
- *Δεξιότητες Ζωής
- *Διαχείριση καταστάσεων κρίσεων- έκτακτων αναγκών/Πολιτική Προστασία
- *Πρώτες Βοήθειες- Πρόληψη ατυχημάτων (Safe water) – Ασφαλές Σχολείο
- *Εθελοντισμός – Αλληλεγγύη - Ενεργός πολιτότητα (σε: Υγεία-Πρόνοια-Κοινωνική Αλληλεγγύη)

- *Υγιεινή Διατροφή-Ενίσχυση του ανοσοποιητικού-Φυσική Άσκηση [Ψωμί, Ελιά, Μέλι, Φρούτα, Βότανα, Βιταμίνες, κ.λπ.]
- *Υπαίθρια τάξη-Παιχνίδι (ψυχοθεραπευτική αξία/ έμφυλες ταυτότητες / από το παραδοσιακό στο ψηφιακό-επιπτώσεις-ωφέλεια)-Φυσική ζωή
- Μετάβαση σε νέα εκπαιδευτική βαθμίδα
- Πρόληψη κατά των εξαρτήσεων-Διαδίκτυο (αρνητικές και θετικές όψεις), Το σώμα και η χρήση του Η/Υ, Κάπνισμα / Το ταξίδι της αναπνοής / Οξυγόνο-πηγή δύναμης / Καθαρός αέρας και ευεξία
- *Ήλιος: ευεργετικές και αρνητικές συνέπειες (Βιταμίνη D-Υπερβολική έκθεση - Ηλιοπροστασία)
- Γνωρίζω το σώμα μου-Σεξουαλική Αγωγή
- Ο Ύπνος και η αξία του για την πνευματική, ψυχοσυναισθηματική, σωματική υγεία
- Σχολικός Εκφοβισμός - Επίλυση συγκρούσεων-Τεχνικές σχολικής διαμεσολάβησης
- Ανθρώπινα δικαιώματα - δικαιώματα του παιδιού [Παιδική φτώχεια-Δικαίωμα στην Υγεία, στο παιχνίδι, σε αξιοπρεπείς όρους διαβίωσης, στην ελευθερία, κ.λπ.]
- Μετανάστευση - πρόσφυγες: αποδοχή και κοινωνική συμβίωση – Ενσυναίσθηση κι Αλληλλεγγύη.
- *17ος Στόχος Βιώσιμης Ανάπτυξης: Υγεία και Ευεξία

Κυκλοφοριακή Αγωγή-Οδική Ασφάλεια-Μέσα μεταφοράς και επικοινωνία/σύνδεση

- *Ενσυναίσθηση και Αυτοσυνειδησία. Ατομική και Συλλογική Ευθύνη-Αξίες και Δεξιότητες ζωής
- Οι τέχνες ως ψυ-χαγωγία. Η έννοια της κάθαρσης. Τέχνη και θεραπεία
- Ποιοτικός ελεύθερος χρόνος-Ποιότητα ζωής

Μάρα Δρακοπούλου
Υπεύθυνη Αγωγής Υγείας
ΔΙ.ΔΕ. Δ΄ ΑΘΗΝΑΣ
Email: **agyg@dide-d-ath.att.sch.gr**
Τηλ.: 2131617347